

ابتکار شیخ فضل الله نوری در ایجاد یک نهاد حاکمیتی

نظام نوپای سیاسی ایران میراث دار یک نهاد حاکمیتی از آیت الله شهید شیخ فضل الله نوری است.

نظام نوپای سیاسی ایران میراث دار یک نهاد حاکمیتی از آیت الله شهید شیخ فضل الله نوری است. هم او که در تمامی مراحل نهضت مشروطیت بر اسلامی بودن مسیر نهضت و اصل نظارت علما بر قوانین مجلس شورای ملی پافشاری کرد و در آخر به دلیل انتقاد به برخی شیوه ها و رویه ها به دست مشروطه خاهان در میدان توپخانه تهران به دار آویخته شد.

به گزارش ایسنا، امروز ۲۶ تیر چهل و یکمین سالگرد تاسیس شورای نگهبان قانون اساسی در سال ۱۳۵۹ است.

قانون اساسی در اصول ۹۱ تا ۹۹ خود تاسیس و شرح وظایف این شورا را به تصویب رساند، اما مهمترین اصل از این اصول ۹ گانه اصل ۹۱ است که این شورا را مکلف به صیانت و پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی کرد.

شورای نگهبان نهادی است که بنیانگذار جمهوری اسلامی وجودش را برای اطمینان از انطباق قوانین تصویب شده در مجلس شورای اسلامی با قوانین شرع مقدس لازم و ضروری دانستند و مقام معظم رهبری نیز تعبیر نبض نظام اسلامی را درباره آن به کار بردند.

مبتکر شورای نگهبان

اصل ۲۶ متمم قانون اساسی دوره مظفرالدین شاه، منشاء قوای کشور به ویژه منشاء قدرت دولت را ناشی از ملت می دانست و چگونگی اعمال این قدرت نیز توسط قانون اساسی عصر مظفری تعریف شد، اصلی که به شدت مورد اعتراض شیخ فضل الله نوری و برخی علمای هم عصر شیخ شد و به دنبال آن بست نشینی های گسترده و چندین ماهه در سالهای ۱۲۸۷ و ۱۲۸۸ شمسی در حرم شاه عبدالعظیم حسنی اتفاق افتاد.

شیخ معتقد بود اصل ۲۶ متمم قانون اساسی تعرضی آشکار به قلمرو حاکمیت الهی است به همین دلیل تعداد زیادی از علما و روحانیون عصر مظفری به ندای شیخ برای گسترش بست نشینی ها لبیک گفتند و چون زمینه برای به کرسی نشاندن رای و نظرشان پس از اعتراضات و بست نشینی ها به وجود آمد، آیت الله شیخ فضل الله نوری که فردی زیرک و هوشیار بود برای حل چالش پیشنهاد داد علما و روحانیون بر قوانین موضوعه مصوب مجلس شورای ملی نظارت کنند که این پیشنهاد پس از موافقت ها و مخالفت های بسیار بالاخره به عنوان اصل دوم متمم قانون اساسی به تصویب مجلس شورای ملی رسید و نظارت روحانیون و علما بر قوانین مجلس جنبه قانونی پیدا کرد.

طبق اصل پنجم متمم قانون اساسی، مراجع تقلید و علمای روحانی شیعه در هر عصری از اعصار مختلف، ۲۰ نفر از علمای روحانی را به مجلس شورای ملی معرفی و این مجلس حداقل پنج نفر را انتخاب می کرد تا مصوبات این مجلس را به دقت بررسی کنند تا در صورت مشاهده هر گونه مغایرت و مخالفتی در قوانین مصوب مجلس شورای ملی با قوانین الهی اسلام از اجرای آن جلوگیری کنند.

میراث شیخ در دست سید روح الله

اجرای این اصل قانونی پس از به شهادت رسیدن شیخ فضل الله نوری به دست برخی مشروطه خواهان پیروز در فتح تهران، به فراموشی سپرده شد، اما ۴۲ سال بعد سید روح الله موسوی خمینی در کتاب کشف الاسرار خود این حق قانونی را احیاء کرد و پهلوی پدر را به خاطر اجرا نکردن این اصل قانون مورد مواخذه قرار داد.

ایشان در این کتاب نوشتند: «شما فقط یک ماده قانون مشروطه را عمل کنید که تمام افراد این مملکت هم آواز شوند و وضع کشور به صورت برق تغییر کند و با عملی شدن آن تمام این تشکیلات اسف بار با تشکیلات نوین خردمندان، تبدیل پیدا کند و با تشریک مساعی همه توده های عارف و عامی کشور، رنگ و رویی پیدا کند که در جهان نظیر آن را پیدا نکنید. ... استناد و تکیه ما روی قانون اساسی از طریق (الزموم بما الزموا علیه انفسهم) می باشد، نه اینکه قانون اساسی از نظر ما تمام باشد. اگر علما از طریق قانون حرف می زنند برای این است که اصل دوم متمم قانون اساسی تصویب هر قانون خلاف قرآن را از قانونیت انداخته

است.»

بنیانگذار نظام جمهوری اسلامی ایران همچون شیخ فضل الله نوری معتقد به آوردن قوانین الهی در بطن زندگی سیاسی و اجتماعی مردم و پالایش قوانین بشری توسط مراجع و علمای شیعه و تطبیق آنها با احکام مقدس اسلام بودند.

اهمیت این موضوع در اندیشه این عالم ربانی شیعه به حدی بود که پس از پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی بستر تشکیل نهادی که قوانین بشری را با احکام الهی تطبیق دهد فراهم کرد.

نویسندگان پیش نویس قانون اساسی، نهادی مشابه شورای قانون اساسی فرانسه به نام «شورای نگهبان قانون اساسی» پیش بینی کردند که این پیش نویس کمی بعدتر در قالب اصول ۹۱ تا ۹۹ قانون اساسی بسترساز تشکیل شورای نگهبان و تعیین وظایف این شورا شد.

رهبر کبیر انقلاب اسلامی به موجب اصل ۹۱ قانون اساسی در مورخ ۳۰ بهمن ۱۳۵۸ طی حکمی که توسط حجت الاسلام سیداحمد خمینی قرائت شد، اولین فقهای شورای نگهبان قانون اساسی را معرفی کردند.

مرحوم حجت الاسلام سیداحمد خمینی که عهده دار قرائت این پیام بود در توضیحی گفت: «افراد تعیین شده به جز آقای محمدرضا مهدوی کنی که از مجتهدین تهران هستند همگی از مدرسین مجتهد حوزه علمیه قم می باشند و بر قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی نظارت خواهند کرد، تا این قوانین هیچ گونه مخالفتی با اسلام نداشته باشد.»

سخنان و نگرانی های امام خمینی در جمع فقها و حقوقدانان شورای نگهبان در شهریور ۱۳۶۳ نیز به خوبی گویای جایگاه، اهمیت و نقش این شورا در پاسداری همزمان از جایگاه جمهوریت و اسلامیت نظام است.

در این سخنان امام که در صحیفه امام جلد ۱۹ درج شده است، آمده است: «من تذکراتی دارم که باید به شما آقایان عرض کنم. ما باید آینده را در نظر بگیریم و این گونه فکر نکنیم که وضع فعلی مان بگذرد، آینده هر چه باشد، باشد. ما مکلفیم تا علاوه بر اینکه وضع فعلی را حفظ کنیم، نگهبان آینده نظام و اسلام باشیم.»

رهبر فقید انقلاب اسلامی در حمایت از تاسیس شورای نگهبان بیان کردند: «من با نهاد شورای نگهبان صد در صد موافقم و عقیده ام هست که باید قوی و همیشگی باشد ولی حفظ شورا مقداری به دست خود شماست. برخورد شما باید به صورتی باشد که در آینده هم به این شورا صدمه نخورد. شما نباید فقط به فکر حالا باشید و بگویید آینده هر چه شد، باشد. شیاطین به تدریج کار می کنند. آمریکا برای ۵۰ سال آینده خود نقشه دارد. شما باید طوری فکر کنید جمهوری اسلامی ایران که این شورا برای همیشه محفوظ بماند.»

بنیانگذار جمهوری اسلامی در ادامه متذکر شدند: «رفتار شما باید به صورتی باشد که انتزاع نشود که شما در مقابل مجلس و دولت ایستاده اید. اینکه شما یکی و مجلس یکی، شما یکی و دولت یکی، ضرر می زند. شما روی مواضع اسلام قاطع بایستید، ولی به صورتی نباشد که انتزاع شود شما در همه جا دخالت می کنید. صحبت های شما باید به صورتی باشد که همه فکر کنند در محدوده قانونی خودتان عمل می کنید، نه یک قدم زیاد و نه یک قدم کم. در همان محل قانونی وقوف کنید، نه یک کلمه این طرف و نه یک کلمه آن طرف.»

ایشان با اشاره به جایگاه جمهوریت نظام، تاکید کردند: «گاهی ملاحظه می کنید که مصالح‏ ‏ ‏ اسلامی اقتضا می کند که به عناوین ثانوی عمل کنید. به آن عمل کنید. گاهی می بینید که باید نخست وزیر در کاری دخالت کند که اگر دخالت نکند به ضرر اسلام است، به او اجازه دهید عمل کند. ضرورت اقتضا می کند که نخست وزیر فلان کار را انجام دهد که از کس دیگری بر نمی آید. شما باید سعی کنید که نگویند می خواهید در تمام کارها دخالت کنید، حتی در مسائل اجرایی. البته خود، این مسائل را می دانید و عمل می کنید ولی من تذکر می دهم.»

امام اختلافات داخلی شورای نگهبان را نیز موجب خدشه همزمان به جمهوریت و اسلامیت نظام دانستند و متذکر شدند: «شما باید توجه داشته باشید که اگر مباحثات به مناقشات تبدیل شود و جلوی یکدیگر بایستید، اسباب این می شود که شورای نگهبان تضعیف شود و در آتیه از بین برود و آن کسانی که علمایی را که قبلاً کار شورای نگهبان را می کردند، کنار گذاشتند، به این خاطر بود، که کم کم آنها را مخالف خود احساس کردند و کنار گذاشتند و به تدریج این شیطنت صورت گرفت، پس همه ما باید بیدار باشیم.»

ایشان همچنین در این دیدار نسبت به عملکرد خاص روحانیون احساس خطر کردند و هشدار دادند: «این مطلب را بارها گفته ام که روحانیون باید وضعی ارشادی داشته باشند، نه اینکه بخواهند حکومت کنند. کاری نباید بکنیم که مردم بگویند اینها دستشان به جایی نمی‌رسید، حالا که رسید دیدید این طور شدند. استبداد دینی، خود تهمتی است که از کنارش نباید گذشت. رادیوها مرتب از آن سخن می‌گویند و ما را به خودکامگی متهم می‌کنند. روحانیون نباید کاری کنند که شاهد، دست دشمن بدهند. دخالت ما باید نهی از منکر و امر به معروف باشد. و الا به استاندار بگوییم تو باید این کار را بکنی، و الا بگوییم از اینجا برو این، تضعیف دولت است و از آن گذشته موجب می‌شود مردم از روحانیون متنفر شوند. این موضوعات را باید کاملاً در نظر داشته باشیم.»

برای امام خمینی حفظ جمهوری نظام اهمیت فراوان داشت به نحوی که سختگیری بر مردم عادی را موجب دلزدگی و دوری آنان از نظام اسلامی می‌دانستند.

بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران گوشزد کردند: «باید حرکت ما به صورتی باشد که مردم بفهمند اسلام برای درست کردن زندگانی دنیا و آخرت ما آمده است تا ملت احساس آرامش کند. اینکه آمده است «الاسلامُ یَجِبُ مَاقَبْلَهُ» این یک امر سیاسی است. اسلام دیده است اگر بخواهد با کسانی که تازه مسلمان شده اند سختگیری کند، هیچ کس به اسلام رو نمی‌آورد. «جُبُّ مَاقَبْلُ» کرده است و از آنچه در قبل کرده اند، گذشته است.»

ایشان با اشاره به تصمیم سختگیرانه یکی از نهادهای حاکمیتی نسبت به کسبه بازار، گفتند: «در جایی دیدم کمیته صنفی گفته تمام اصنافی که از چند سال قبل از انقلاب گرانفروشی کرده اند باید بیایند و مجازات شوند. این بر خلاف اسلام و رضای خداست. ما باید اینقدر سخت نگیریم و به فکر مردم باشیم. مردم ما خیلی زحمت کشیده اند. مردم عادی غیر از طبقه مرفه هستند. مردم عادی ما اسلام را پیاده کرده اند و تمام زحمات حکومت را متحمل می‌شوند. پس ما باید بسیار به فکر مردم باشیم و بر آنان سخت نگیریم که از صحنه خارج شوند البته فاسدین را رها نکنیم اما اینکه این فرد با کی عکس انداخته است یا اسمش در کجاست و یا به استقبال چه کسی رفته است، نباید به این سببها برای مردم ناراحتی درست کرد. در قرآن هم کارها به تدریج انجام گرفته است.»

رهبر دوراندیش انقلاب اسلامی توجه به این مهم را موجب تعمیق اتحاد و همدلی ملت – دولت دانستند و افزود: «ما چهل و چند میلیون جمعیت هستیم که اگر با هم باشیم، مطمئناً نه شوروی و نه امریکا هیچ کاری نمی‌توانند بکنند. پس باید مردم را حفظ کرد. مجلس، دولت، شورای نگهبان و بقیه باید دست در دست یکدیگر بگذاریم تا ایران و این جمهوری را حفظ کنیم.»

شورای نگهبان در پنجمین دهه عمر خود فراز و فرودهای بسیاری را پشت سر گذاشته است. این شورا نظرات مختلف و بعضاً انتقادهای متعددی از عملکرد خود به خصوص در امر برگزاری انتخابات طی چهار دهه گذشته را از زبان جریان سیاسی رقیب و حتی برخی چهره های اصولگرا شنیده است.

این نهاد طی این مدت چهار دبیر داشته که همگی از روحانی های سرشناس انقلاب اسلامی هستند. آیت الله مهدوی کنی از تیر تا آبان ۱۳۵۹ به عنوان دبیر موقت، آیت الله صافی گلپایگانی از آذر ۱۳۵۹ تا خرداد ۱۳۶۷، آیت الله محمدی گیلانی از تیر ۱۳۶۷ تا تیر ۱۳۷۱ و آیت الله جنتی از تیر ۱۳۷۱ تاکنون عهده دار این جایگاه بوده اند همچنین آقایان مهرپور، محسن هادوی، خسرو بیژنی، احمد علیزاده، سیدرضا زواره ای، محمدرضا علیزاده و عباسعلی کدخدایی طی ۴۰ سال گذشته قائم مقام شورا بوده اند علاوه بر آن، این شورا از سال ۱۳۸۰ به این سو به صورت رسمی دارای سخنگو شده است. ابراهیم عزیزی، غلامحسین الهام، عباسعلی کدخدایی و نجات الله ابراهیمیان چهار سخنگوی این شورا بوده اند.